

15.02.23

9-А клас

Історія України

вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Місто і село. Життя у пореформену добу. Родини українських підприємців.

Мета: визначити національний склад населення Наддніпрянщини у другій половині XIX ст.; проаналізувати становище різних верств населення — селян, дворянства, буржуазії та робітників; охарактеризувати долю української жінки; визначити зміни у житті українських міст; розвивати в учнів навички самостійної роботи, уміння аналізувати й систематизувати матеріал, робити висновки й порівняння, висловлювати власну точку зору.

Перегляньте відео: <https://youtu.be/IA9dr2NFs60>

Опрацюйте опорний конспект:

Актуалізація опорних знань

Пригадаймо (усно)

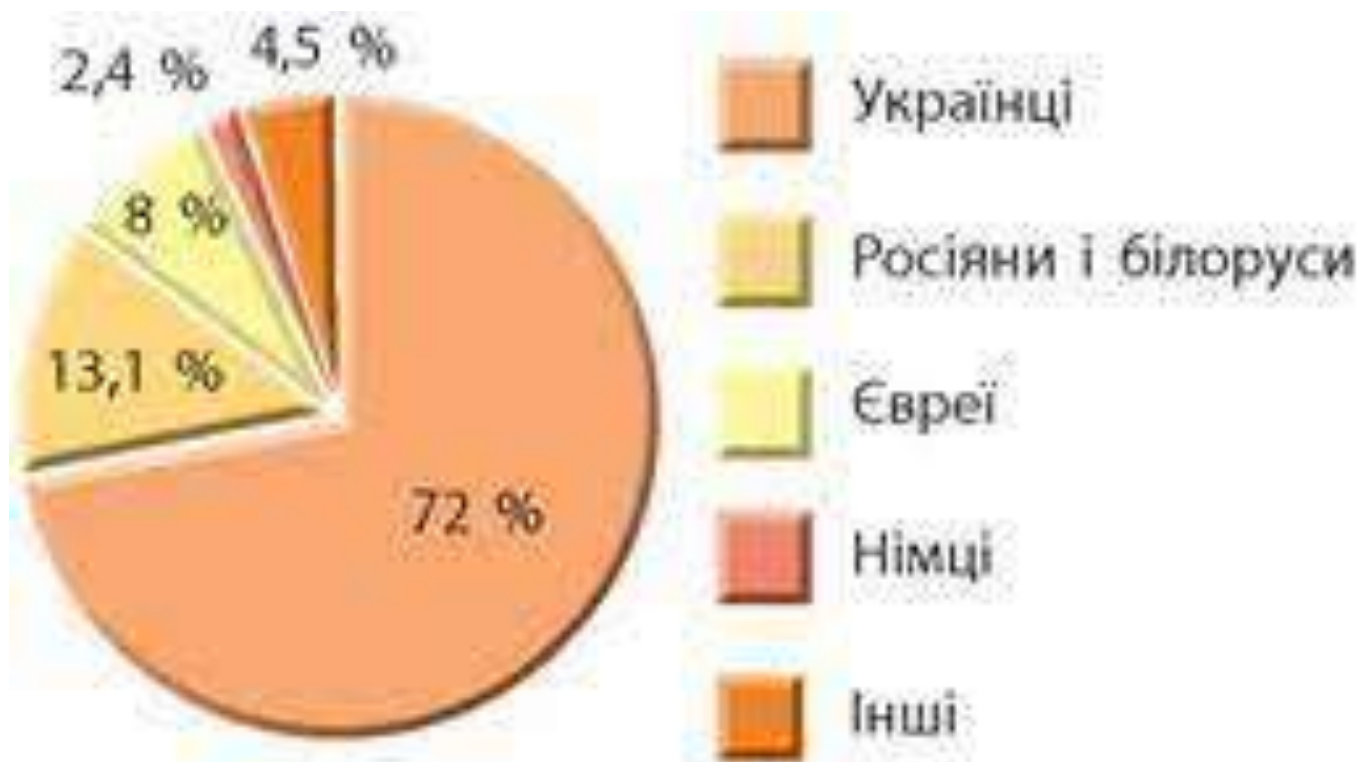
1. Яким було повсякденне життя українських селян у першій половині XIX ст.?
2. Які риси менталітету притаманні українському селянству?
3. Як виглядали українські міста першої половини XIX ст.?

Населення Наддніпрянщини у другій половині XIX ст.

Упродовж другої половини XIX ст. кількість населення дев'яти губерній Наддніпрянщини збільшилася з 13,5 до 23,5 млн осіб. Це надзвичайно швидке зростання було безпосереднім результатом демографічного вибуху в європейських країнах упродовж другої половини XIX ст.

Особливо швидкими темпами зростала кількість населення Півдня і Сходу України, де відбувався бурхливий розвиток промисловості: його кількість збільшилася з 3,6 млн осіб у 1858 р. до 8,8 млн у 1897 р. Міське населення Правобережжя та Лівобережжя зросло за цей час утричі, Півдня і Сходу —

вп'ятеро. Переважну більшість населення Наддніпрянщини (22 млн осіб) становили селяни. Промислових робітників наприкінці XIX ст. налічувалося близько 360 тис. осіб. За національним складом наприкінці XIX ст. переважну більшість населення Наддніпрянщини становили українці. Найчисленнішими національними меншинами були росіяни, білоруси, євреї, німці та молдавани. Найбільший відсоток росіян був характерним для губерній Півдня і Сходу — 21-27 %.

Українське селянство було тією частиною населення, яке не втратило своєї культури та мови. У пореформену добу село в цілому зберігало традиційний вигляд. Упродовж другої половини XIX ст. у середовищі незаможного селянства переважало житло, що складалося з хати й сіней. А от заможні господарі дедалі частіше влаштовували у своєму помешканні ще й комору. Важливе місце в житті українського села посідала селянська громада. Проте реформа 1861 р. суттєво змінила економічні й правові основи її життєдіяльності. Відтоді громада стала низовою ланкою Імперської адміністрації. Земельний масив усієї надільної землі належав громаді, яка розподіляла його між окремими селянськими господарствами. Періодично

відбувалися земельні переділи. Усі члени громади отримували певну смужку землі з різних полів, унаслідок чого виникало черезсмужжя. Селянин, отримавши у власність смужку землі, міг її продати за згодою громади, віддати як посаг за дочкою, але не мав змоги використовувати на власний розсуд. Ліси, пасовиська, луки, річки, озера залишалися неподільною спільною власністю громади. Наприкінці 60-70-х рр. XIX ст. українське селянство почало використовувати заводські металеві знаряддя праці. Поширення набули нові залізні плуги та плуги із залізними частинами. Заводи сільськогосподарського машинобудування випускали культиватори, парові молотарки та інший реманент. Проте використовувати техніку мали можливість лише заможні господарства.

Дворянство

Реформа 1861 р. стала рубіжною подією для більшості дворянства. Звиклі розпоряджатися долею своїх селян і не замислюватися над тим, звідки беруться гроші, землевласники після реформи опинилися в незвичних умовах. Тепер для того, щоб нормально жити, слід було навчитися підраховувати вартість робіт, витрати, прибутки тощо.

Для багатьох ці завдання виявилися не під силу. Замість переобладнання своїх маєтків, придбання машин тощо дворяни намагалися зберігати звичний стиль життя. Коли грошей не вистачало — закладали маєтки та брали позички, мало замислюючись над тим, що буде далі. Внаслідок цього 1877 р. 77% дворян мали великі борги. Розплачуватися за звичку до безтурботного життя багатьом доводилося землею, яку в них купували підприємливі селяни.

У 1862-1914 рр. дворянське землеволодіння у Наддніпрянській Україні зменшилося на 53 %.

І все ж частина землевласників Правобережжя та Півдня спромоглися перебудувати свої господарства відповідно до нових умов. У маєтках-економіях створювалися великі товарні виробництва з використанням вільнонайманої праці. Хоча за своєю соціальною приналежністю власники нових господарств залишалися привілейованим дворянським станом, фактично вони наближалися

до великої буржуазії. Деякі з них згодом стали також власниками фабрик, заводів, банків.

Таким чином, нові історичні умови змусили дворян поступитися місцем провідної суспільної верстви представникам буржуазії.

Буржуазія

Реформи 60-70-х рр. XIX ст. активізували формування нових верств суспільства— буржуазії та промислових робітників. Процес формування буржуазії розпочався ще за дореформеної доби. Представники нової суспільної верстви були здебільшого вихідцями з купців або заможних селян. Прикладом становлення українського підприємництва була фірма «Брати Яхненки і Симиренко», про яку вже згадувалося. У пореформений період фірма стала лідером у цукровій промисловості.

Наприкінці XVIII –на початку XIX ст. виникло кілька десятків міст, які перетворилися на важливі центри міжнародної торгівлі й промисловості. Першість серед українських міст посіла **Одеса**, яка стала найбільшим містом Російської імперії. Через його порт проходила більшість товарів, які йшли на продаж за кордон.

У цей самий час активно розбудовувалися міста, які ставали центрами великої промисловості (металургії, металообробки тощо).

Катеринослав (Дніпро, Дніпропетровськ)

Олександрівськ (Запоріжжя)

Юзівка (Донецьк, Сталіно)

Миколаїв

Більшість поселень на українських землях становили й зараз становлять села. Українська хата була уособленням народних спадкових традицій, моральних засад та уявлень про красу.

ЗАКРІПИМО ЗНАННЯ (усно)

1. Яким було населення Наддніпрянської України у другій половині XIX ст.?
2. Які зміни відбулися у житті й суспільному становищі селян за пореформеної доби?
3. Яким було становище дворянства? Чим воно відрізнялося від їхнього життя у дореформену добу?
4. Із яких соціальних груп формувалася і яке становище в суспільстві посідала буржуазія?
5. Схарактеризуйте умови життя і праці промислових робітників.

Домашнє завдання: прочитати стор. 165-174. Письмово дати відповіді на питання №1-4 на стор.173-174.

Повторити тему «Початок індустріальної революції»

Завдання надсилайте на освітню платформу Human, вайбер 097-880-70-81, або на ел. адресу nataliarzaeva5@gmail.com